

jopa hyväksymiseen ”raamatullisena kohtalona” olisi kiinnostavaa luettavaa. Kokonaisuutena molemmat arvioitavista teoksista vievät kuitenkin nyky muodossaan lukijan ”syviin vesiin”. Vihapuheen taas nostaessa päätään ne ovat monella tavoin valitettavan ajankohtaisia.

ESKO M. LAINE
DOS., JOENSUU

GAVIN D’COSTA
Christianity and World Religions: Disputed Questions in the Theology of Religions. West Sussex, UK: Wiley-Blackwell 2009. 233 s.

Roomalaiskatolinen Gavin D’Costa kuuluu viime vuosien inspiroivimpien teologisten kirjoittajien joukkoon. Bristolin yliopistossa professorina toimiva D’Costa on julkaissut tämän vuosituhanen puolella neljä monografiaa: *The Meeting of Religions and the Trinity* (2000); *Sexing the Trinity: Gender, Culture and the Divine* (2000); *Theology in the Public Square: Church, Academy and Nation* (2005) ja *Christianity and the World Religions: Disputed Questions in the Theology of Religions* (2009). Tuotanto sivuaa hämmästyttävän monia teemoja, mutta parhaiten hänet tunnetaan aktiivisena uskontoteologian kehittäjänä.

Varhaisimmassa tuotannossaan D’Costa profiloitui John Hickin pluralismin kriitikoksi. Edelleenkin pluralistinen teologia on hänen purevan analyysinsä kohteena. D’Costa kuuluu niihin teologeihin, jotka pari vuosikymmentä sitten vakiinnuttivat kolmijaon ”eksklusivismi”, ”inklusiivismi” ja ”pluralismi” uskontoteologian keskeiseksi tyypologiaksi. Myöhemmässä tuotannossaan hän on

kuitenkin hylännyt kyseisen tyypologian. Nyt hän korostaa jokaisen teorian olevan perimmiltään eksklusiivinen, koska aina jotkut periaatteet torjutaan ja toiset hyväksytään.

D’Costan tuotannossa on keskeisellä sijalla pyrkimys etsiä kristillisen tradition lukutapoja, jotka tekevät oikeutta klassiselle kristinuskolle, mutta ovat samalla valideja postmodernissa kontekstissa. Hän ammentaa vahvasti Alasdair MacIntyren filosofiasta, jonka mukaan eri traditioilla on oma rationaliteettinsa. Myös John Milbankin vaikutus on ilmeinen: se kuvastuu esimerkiksi käsityksessä valistuksen projektin sisäänrakennetusta väkivaltaisuudesta. Postmoderni ote heijastuu D’Costan kirjoitustyyliin, joka on briljeeraavassa akateemisuuudessaan viiltävän terävää ja samalla perinlennokasta ponnahtellen aiheesta ja argumentista toiseen. D’Costa ei kaihda dramaattisista esimerkeistä. Aiemmin hän on asettanut keskinäiseen vertailuun esimerkiksi katolisen naispsyhmyksen ja nuoren hindulaisen lesken, joka nousi miehensä polttoroviolle tehden nykyntiassa kielletyn sati-rituaalin. Uusimmassa teoksessaan hän käyttää Iranissa ja Saudi-Arabiassa käytyjä teologisia debatteja esimerkkeinä siitä, miten islamilainenkin traditio voi perustella yhteiskunnallisen pluralismin omista lähtökohdistaan.

Arvokasta D’Costan kirjassa on – jälleen kerran – sen alleviivaaminen, että valistuksen projekti ei ole maailmankatsomuksellisesti neutraali vaan lähtökohdistaan yhtä lailla latautunut kuin uskonnolliset perinteetkin. D’Costa muistuttaa, ettei uskontojen tarvitse suodattaa perinnettään valistuksen suodattimen läpi osallistuakseen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Hän kritikoit myös uskontotiedettä, sikäli kuin se paljastuu osaksi valistuksen projektia ja pyrkii kesyttämään uskontojen aidon toiseuden. D’Costan teesi on ensi näkemältä kärkevä, mutta monipolvisen argumentaation viitekehysessä uskottava: ”Kristinus-

ko itse asiassa muodostaa parhaan käsitteellisen tilan ymmärtää toista uskontoa tämän omilla käsitteillä, mitä seuraa täysin legitimi teologinen tehtävä, johon voi kuulua arviointi, oppiminen ja sosiaalinen yhteistyö samalla kuin immanentti kritiikki (intra-tekstuaalinen kriittisyys) ja missio (inter-tekstuaalinen kriittisyys)”.

Sitä mukaa kuin suomalaisessakin yhteiskunnassa joudutaan reagoimaan moniuskonnoistumiseen ja rakentamaan yhdessä elämisen malleja, juuri tällaista ennakkoluulotonta kirjallisuutta kannattaa lukea – jollei muista syistä, niin itsekritiikin kyvyn kasvattamiseksi ja tuoreiden näkökulmien vuoksi. Varsinkin akateemiassa tarvitaan rohkeutta ajatella mukavuuksien ulkopuolella. Länsimainen tarkastelukulma paljastuu D’Costan tarkastelussa vain yhdeksi muiden joukossa. Oman lukemiseni perusteella näyttäisi siltä, että kansainvälisessä kirjallisuudessa on laajasti osoitettu, ettei uskontojen kohtaaminen voi perustua sekularismin varaan. Sen sijaan siitä, mikä erilaisista tulkinnallisista viitekehysistä on oikea, vallitsee monia perusteltuja, keskenään jännitteisiä mielipiteitä. Myöskään uskontojen teologinen haltuunotto ei voi tapahtua luulotellulta puolueettomuusvyöhykkeeltä käsin, kuten useimmat uskontoteologiset pluralistit ainakin debatin alkuvaiheissa tuntuivat vielä kuvittelevan. D’Costan ja monien muiden kritiikin edessä useimmat pluralistit ovat kuitenkin joutuneet hienosäättämään argumenttejaan, joten uskontoteologiassa on tapahtunut paljon kehitystä. Koulukuntarajojen eri puolilla painotetaan entistä enemmän asianmukaisesti uskontojen välisiä eroavaisuuksia – mutta myös traditioiden välistä vuorovaikutusta.

Christianity and World Religions on hyvä johdantoteos tässäkin kysymyksessä, sillä teoksen alussa luodaan hyvä yleissilmäys uskontoteologian nykyiseen vaiheeseen. Perinteisen kolmijaon rinnalla D’Costa

esittelee uusina lähestymistapoina "vertailevan teologian" (comparative theology) ja "postmodernin postliberalismin" (postmodern postliberalism).

D'Costa hyökkää tuttuun tapaan terävästi pluralismia vastaan ja asettuu avoimin kortin kannattamaan mallia, jota hän itse kutsuu "universaalin pääsyn eksklusivismiksi" (*universal-access exclusivism*). Hänen kantaansa voisi ytimekkäämmin luonnehtia heikoksi inklusivismiksi, minkä hän itsekin myöntää. Perusajatuksena on pitää kiinni yhtäältä muiden uskontojen arvosta mutta toisaalta ankkuroida pelastus tukevasti kolmiyhteisen Jumalan toimintaan, jossa kirkolla on luovuttamaton rooli.

D'Costa asettuu uusimmassa teoksessaan puolustamaan käsitystä, jonka mukaan ei-kristittyjen pelastus tapahtuu *post mortem*. Viimeiset luvut keskittyvät siksi ristinkuoleman ja ylösnousemuksen välisten tapahtumien dogmaattiselle analyysille. Myös kirjan kantta somistaa myöhäiskeskiaikainen maalaus, jossa Kristus ojentaa käteensä auttaen vanhan liiton pyhiä astumaan pelastukseen limbuksen hämäryydestä. D'Costa viittaa katoliseen traditioon, jonka mukaan ennen Kristusta eläneiden vanhurskaiden kohtalona oli "isien limbus". Ratkaisu uskonto-teologiseen ongelmaan löytyy hänen mukaansa siitä, että otetaan huomioon toisaalta se "objektiivinen tosiasia, että vanhurskaiden limbus on nyt tyhjä, sekä toisaalta se subjektiivinen seikka, että monet yhä eksistivät subjektiivisesti samassa tilassa kuin ne, jotka menivät vanhurskaiden limboon". Tätä kautta avautuu reitti hurskaille ei-kristityille pelastukseen.

Aiemmista teologioista D'Costan rakennelma poikkeaa sikäli, että siinä ei edellytetä kuolemanjälkeistä kääntymistä vaan kyse on ennemmin kuoleman jälkeen tapahtuvasta kypsymisestä ja täyttymyksestä. Koska kyse on vain yhdestä etapista matkalla autuaalliseen visioon,

D'Costa linkittää limbuksen kiirastukseen: limbuksen kautta pelastuneet mutta puhdistumista vielä tarvitsevat ei-kristityt etenevät kiirastulenkautta pyhien yhteyteen. Kiirastuli-käsityksessään D'Costa seuraa paavi Benedictus XVI:n ensyklikassaan *Spe salvi* (2007) esittämää merkittävää uutta linjausta, jonka mukaan kiirastulenkauten liekki on ymmärrettävä kristologisesti: Kristus itse on se tuli, joka puhdistaa ja pelastaa.

Protestanttisen lukijan silmissä D'Costan eskatologis-uskonto-teologiset pohdinnat alleviivaavat kirkkokuntien välisiä dogmaattisia eroavaisuuksia. Ne ovat yhä olemassa, vaikka elämmekin aikaa, jossa tunnustuskuntarajat ovat menettäneet perinteisen merkityksensä akateemisessa teologiassa. Toisaalta D'Costa antaa hyvän esimerkin ammentaassaan kirjassaan spesifisti katolisista opeista, sillä hän on tuotannossaan alleviivannut kaiken ajattelun traditiosidonnaisuutta. On virkistävää huomata, että luterilaisesta näkökulmasta kenties "keskiaikaisilta" vaikuttavat traditiot voivat tuoda oman lisänsä teologiseen debattiin ja osoittautua käyttökelpoisiksi ajan-kohtaisten kysymysten äärellä.

Kuten lyhytkin esittely osoittaa, *Christianity and World Religions* kat-
taa monta eri aihepiiriä eskatologiasta ajankohtaisiin debatteihin uskonnon yhteiskunnallisesta roolista. Palaset kyllä lokahtelevat toisiinsa, mutta lukija jää aprikoimaan, onko fokuksien monilukisuus vahvuus vai heikkous. Luovaa ja haastavaa D'Costan teologia ainakin on, vaikka monet hänen johtopäätöksistään jäisivätkin askarruttamaan.

JYRI KOMULAINEN
DOS., HELSINKI

KIRSI STJERNA Women and the Reformation. Oxford: Wiley- Blackwell Publishing 2009, 269 s.

Kirsi Stjerna työskentelee reformaation ajan kirkkohistorian professorina sekä johtaa Luther-tutkimuksen instituuttia (Lutheran Theological Seminary at Gettysburg) Pennsylvaniassa. Stjerna on kansainvälisen uransa aikana kirjoittanut, toimittanut sekä käänttänyt useita teoksia. Hänen erityisalaansa kuuluvat reformaation lisäksi muun muassa antiikin ja keskiajan kirkkohistoria, kristillinen mystiikka ja spiritualiteetti sekä naiset kirkkohistoriassa. Vuonna 2009 julkaistu *Women and the Reformation* on järjestyksessään neljäs Stjernalta ilmestynyt teos. Asiasällöltään tämä reformaation aikaa sukupuolen näkökulmasta tarkasteleva kirja on Stjernalle uusi aluevaltaus. Muun muassa tästä syystä teos on hyvä osoitus Stjernan teologisesta asiantuntemuksesta sekä kyvystä tuoda laaja aineisto helpokoon käsikirjamuotoon.

Kirja on jaettu kahteen osaan, joista ensimmäisessä tarkastellaan yleisesti naisten elämäntilaa ja heidän mahdollisuuksiaan tehdä valintoja keskiajalla. Toisessa osassa keskitytään kuvaamaan yksittäisiä reformaatioajalla eläneitä ja omaan aikaansa sekä myöhempään historiaan vaikuttaneita naisia. Näitä ovat Katharina von Bora, Argula von Grumbach, Elisabeth von Braunschweig, Katharina Schütz Zell, Marie Dentière, Marguerite de Navarre, Jeanne d'Albert, Renée de France sekä Olimpia Fulvia Morata. Ensimmäinen osa toimii siten taustana teoksen toiselle, biografiselle osalle. Teoksen lopussa on yhteenvetoluku, joka sisältää pohdintaa ja johtopäätöksiä aiemmin esitetyn perustalta.

Henkilökuvaukset kussakin luvussa ovat rakenteeltaan samanlaisia. Stjerna on sijoittanut jokaisen lu-